

Déri Balázs

Gálicity Vojiszláv homíliájának retorikai elemzése

Szentendre (és Izbég) szerb lakói a város negyedeiben hajdan hét templomot építettek. Az idők során rendkívül megfogyatkozott közösségtől két templomot a római katolikusok, egyet a reformátusok vettek használatba. A maroknyi szerbség évtizedekig lényegében a székesegyházban tartotta istentiszteleteit; a másik három megmaradt templomot csak búcsúk alkalmával nyitották meg ünnepi szertartásokra. Lukijan Pantelić püspök néhány éve azonban bevezette, hogy a téli időszakban a kisebb, könnyebben fűthető, Fő téri „görög” templomban, a Blagovestenszkaiban, húsvétól tél kezdetéig pedig a Belgrád-székesegyházban gyűljenek össze. A Preobrazsenszka Szentendre búcsúján, Színeváltáskor, míg a Pozsarevaczka a Szent Mihály-napi búcsúkor nyílik meg.

A mai ortodox közösséghez néhány, a szerb nyelvű igehirdetést lényegében követni tudó, keleti szláv anyanyelvű hívő, sőt egy kisebb magyar anyanyelvű csoport is tartozik. A rendkívül szép énekhangú, kiemelkedően muzikális, biztos liturgikusénektudású, mind az eucharisztikus liturgiát, mind pedig a zsoltárszertartásait különösen kifinomult, mégis férfias mozgáskultúrával végző pap 2003 óta a vegyes nyelvű közösség igényének megfelelően szerbül és magyarul is prédikál, ha várhatóan többen magyarok is részt vesznek a liturgián (vagyis a „misén”). A magyarországi vagy innen elszármazott szerb hívek természetesen mindkét nyelven értenek. Néhány évvel később Vojiszláv atya bevezette, hogy az evangéliumot is két nyelven recitálja. Zeneileg is komoly élmény az a természetesség, amellyel a magyar fordítást ráteszi a szerb tónusra. A szerb szöveget a díszes evangéliumoskönyvből olvassa, új katolikus fordításból a magyart. (Szerb recitációval még ez is meggyőzően hat...) A zengő hang, ahogyan a liturgiában az oltárból is nagyszerűen hallatszik, hangosítás nélkül is betölti az egész templomot.

Jóllehet Gálicity Vojiszlávnak egyébként sem kenyeré a szószaporítás, a két-nyelvűség eleve kijelöli neki a prédikáció terjedelmét. Tudatosan, a szent liturgia tanító részének fontosságát hangsúlyozva beszél rögtön az evangéliumolvasás után, s ettől csak nagy ritkán, ünnepen tér el, amikor az evangéliumot más olvassa (csak szerbül); ilyenkor kivételesen az áldozás előtt beszél.

A szerb anyanyelvű, de természetesen magyarul tökéletesen tudó pap stílusának különös egyéni ízt ad, hogy néha átüt rajta az ortodoxia költői szóhasználata. Így ebben a homíliában is hallhatók-olvashatók kedves kifejezései, így „a végső alkony nélküli nap”. Egyébként egyszerűen, biblikusan, leginkább a textus egy-egy hangsúlyos mondatához kapcsolódva prédikál.

A nyíltan retorikus elemek a rövid beszédben nem élénkítésre, a figyelem ébren tartására szolgálnak, hanem általában a szerkezet főbb tagoló pontjait jelölik ki. Az adott vasárnapnak a liturgikus évben és annak böjti szakaszában való elhelyezése után a beszéd négy részét egy-egy kérdés jelzi. Az első három

a szónok saját kérdése: „Miért ez a nagy várakozás és ez a nagy öröm minden évben újra meg újra?” „Hogyhogy nem unalmas minden évben ugyanazt megélni?” (Ezt a kérdést kétszer is halljuk: az első kérdéshez csatolva és önállóan is.) Majd: „...vajon hajnalodik-e ott benn a szívünk mélyén?” Mindhárom kérdésben és kifejtésében benne van az időről való eszmélkedés, tehát a beszéd bevezető mondata nem valami súlytalan felütésnek bizonyul. Először a minden évben ismételt örömről van szó. A második rész előzetesen cáfolja az ismétlődés, a „minden évben” unalmát mint esetleges (külső, de netán a hívőben is megjelenhető) vélekedést. Ebben a középső és leghosszabb részben halmozódnak az érzékelhető időre vagy az érzékelhetetlen, de sejtett örökkévalóságra vonatkozó utalások. A múlt: a teremtés és az Isten Fia eljövetele; a jelen: a visszatérő liturgikus ünneplés, Isten Fiának elkísérése a Golgota felé vezető útján, majd a feltámadásig. Ámde a jövő az igazán hangsúlyos, az az igazán boldogító és reményteli: „örökké”, „Örökkévalóság”, „végső alkony nélküli nap”. A „végső alkony nélküli nap eljövetelének hajnalát” kifejezés utolsó eleme bukkan elő aztán a harmadik, a hívőt önmagába tekintésre személyesen felhívó kérdésben is: „...vajon hajnalodik-e ott benn a szívünk mélyén?”

De van idői vonatkozás a negyedik, az evangéliumból vett kérdésben (9,19) és az azt körbevevő szakaszban is: Jézus Krisztus „mindig” kész; „meddig?”, kérdezi tőlünk most is. Majd visszakanyarodva a legelső, bevezető mondathoz, a „böjti időszak” említése az adott alkalomhoz, a mához, az emberi kötelességhez rögzíti egy kis időre a gondolatmenetet.

De a záró mondat máris túllép a „ma” szűkösségén: nem etikai buzdítás az emberi erőfeszítésre, a böjti kötelezettség teljesítésére, hanem felszólító alakú meghirdetése az ember segítségére siető, erőt adó isteni jelenlétnek. Ezt a márt veszi körbe az istenszeretőknek már öröktől fogva előkészített (1K 2,9) s majd beteljesedő, végső boldogság.

A szónok igen bátran él a szóismétlés egyszerű, de hatásos alakzatával is: „...ezért születünk. Ezért az örömért.” „Azért, hogy...” Igen, az ember kétkedő „miért?”-jei miatt belé kell kalapálni az „ezért” válaszát. „Miért?” „Mert jobban hozzá tartozik...” „Mert az ember azért teremtett...” „...azért jön a világra, hogy...” „Mert nincs annál nagyobb boldogság...” „Ezért jött el...” „Ezért kísérjük Őt...” „Ezért várjuk...”

A hajnal szimbolikája is ismétléssel vésődik belénk: „...felvirrad a Nap.” „...felvirradására – a feltámadásra van szükség. A feltámadáshoz pedig az áldozathozatal, a szenvedés, a lemondás, a böjtt vezet el bennünket.”

Lemondáson, böjten keresztül a feltámadásra.

Amin. Amin.

A karácsonyi tropár dallama Szentendrén

Ро - жде - ство тво - је, Хри - сте Бо - же наш,

во - си - ја ми - ро - ви свјет ра - зу - ма,

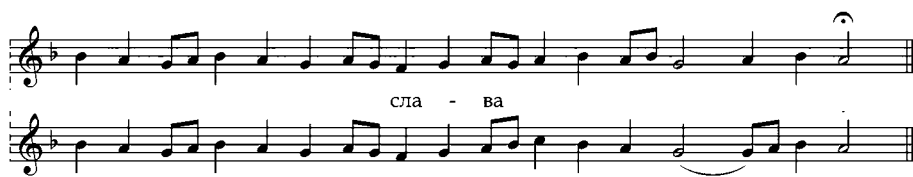
в њем бо звје-здам слу-жа-шчи звје - здо - ју у - ча - ху - сја,

те - бје кла - ња - ти - сја солн - цу прав - ди,

и те - бе* вје - дје - ти сви - со - ти во - сто - ка,

Го - спо - ди сла - ва те - бје!

* Vagy mint a felső sorban:

Karácsony ünnepének tropárja (tropárionja) (4. hang) a Barački-féle énekeskönyvből (felső sorok) és szentendrei szokás szerint. Forrás: Déri Balázs felvételei a Blagovestenszka- (Örömhírvétel-) vagy Grecska (Görög) templomban 2012. január 6-án és 7-én tartott istentiszteleteken; az egyszerűsített lejegyzés a többféle összetételű kórusból elsősorban Radivoj Kicsin szentendrei kántor változatait igyekszik visszaadni kb. a valós hangzó fekvésben. (Lejegyezte: Déri Balázs.)

Magyarul: „A Te születésed, Krisztus Istenünk, a tudás fényét árasztotta a világra; mert általa a csillagimádók a csillagtól megtanulták, hogy Tenéked hódoljanak, az Igazság Napjának, és megismerjenek Téged, a fentről való Napkeltét. Mi Urunk, dicsőség Néked.” (Ford. Berki Feriz)

A SZENTENDREI BLAGOVESTENSZKA-TEPLOM IKONOSZTÁZA
(JAKSITY IVÁN FELVÉTELE)